

DE BENAUWENDE WERELDREIS VAN EEN SCHUCHTERE GENTENAAR

We kunnen niet aan de weet komen wanneer het Bisdom van Gent een begin gemaakt heeft met het aan de man brengen van zijn liturgische kalender (met die man bedoel ik natuurlijk de aan het gezag van de Bisschop onderworpen priesters.)

Officieel heetten die merkwaardige jaarboekjes *directoriums*, in het Frans *directoires*. In het dagelijks gebruik sprak men bij voorkeur van *cartabels* of *cartabellen* (met de klemtoon op bel). Men neemt aan dat die woorden van Italiaanse komaf zijn. Op zeker ogenblik werd de naam cartabel verbasterd tot koortabel. Zelfs brengt M.V.N. in een van zijn Taaltuintjes (1708 van 26-1-1967 in De Gentenaar) de naam in verband met *Kattebelletje*, waarmee bedoeld wordt “een klein haastig neergekrabbeld niet vormelijk briefje; een vodje om op te schrijven” (Van Dale 1976). Het ligt er vingerdik op dat dit enigszins verdacht belletje minder dan iets te maken heeft met het per definitie dooernstig directorium. Voor het eerst wordt van een Directorium gewag gemaakt in een in 1716 in de Gazette van Gent geplaatste waarschuwing uitgaande van pater Lucas Hoydonck, met name de auteur van het boekje in kwestie. Lucht gevend aan zijn verontwaardiging herinnert hij de geestelijken van het diocees eraan dat het getiteld *Directorium ad recitandas Horas canonicas pro anno 1714 concinnavit P. Lucas Hoydonck* als authentiek, dus als enig goed instrument dient beschouwd te worden. Tevens wijst hij erop dat het boekje gedrukt werd door Aug. Graet en dat hij, Hoydonck, voortaan elk de drukkerij verlatend exemplaar met zijn handtekening zal voorzien, dit om zijn werk te onderscheiden van de *vele namaaksels* die in omloop zijn. (F. vander Haeghen, *Bibl. gantoise*, III, p. 113)

P. Hoydonck schijnt nog een hele tijd doorgedaan te zijn met het verzorgen van zijn Directorium, want nog in 1724 komen er jaargangen van het boekje van de pers (*Bibl. gant.*, III, p. 154).

Het ware totaal verkeerd uit deze informatie af te leiden dat die nochtans in groten getale gedrukte werkjes zo maar overal te pronk liggen (van een zekere jaargang drukte P. de Goesin omtrent het jaar 1770 maar liefst 1200 exemplaren!). Neen, in werkelijkheid zijn slechts heel weinig van die kalenders tot ons gekomen.

Van die oudste directoriums – bedoeld wordt diegene verschenen in de loop van de eerste helft der 18de eeuw – zijn er nauwelijks enkele bewaard gebleven : o.a. in de bibliotheek van het Seminarie. Op de planken van de Universiteitsbibliotheek hebben weliswaar meerdere exemplaren een veilige plaats gevonden, doch het oudste dagtekent

DIRECTORIUM^s

Ad recitandas Horas Canonicas,
MISSASQUE CELEBRANDAS

Juxta Normam Breviarii, & Missalis Romani
Pro anno Domini primo post Intercalarem
M. DCC. XXI.

Concinnatum per P. LUCAM HOYDONCK August. Gandens.

✠. Signum festi Mobilis, & fixi primo
loco in Martyrol. annuntiandi.

V. D. in contextu signant ea die dici Vesp. Def. O. D.
Offic. Def. P. G. Psal. Grad. P. P. L. poenit. cum Litiis.

*Pfalle nomini Dei, ut fixum sit apud Deum nomen tuum.
Psallere autem Deo, quid est Frazres? Psalterium Organi
genus est. Chordas habet. Opus nostrum Psalterium est: qui-
cumque operatur opera bona, psallis Deo, quicumque ore con-
fiteur, cantat Deo. Canta ore, Psalle operibus. S. August.
Enarratione in Psal. 91.*

IN SPIRITU FERVENTI SACRIFICETUR DOMINO.

G A N D A V I
Typis AUGUSTINI GRAET, ad signum Angeli:
Cum Privilegio Sacrae Majestatis Imperialis & Regiae.

Afb. 1.

Titelbladzijde van de Cantabelle. P. Lucas Hoydonck samensteller van het boekje was niet aan zijn proefstuk, aangezien hij reeds in 1716 dergelijk werkje opstelde. Bemerkt het drukkersmerk van Aug. Graet wonende In den Engel. Verkeerdelijk geeft het chronogram 1722 weer in plaats van 1721.

pas van 1788 : "Directorium ad legendas horas canonicas missasque celebrandas ad usum cleri dioecesis Gandavensis pro anno 1788". Gedrukt door P. de Goesin et filii. Dan volgt een bijna ononderbroken rij kalenders tot 1887. Op te merken valt dat men wel eens naast Latijnse ook Nederlandse uitgaven verzorgde zoals B. Poelman zulks klaarspeelde in het begin van de 19de eeuw : "Choortabelle om behoorlyk de hh Missen & vespers te zingen en de autaeren te versieren. Naer het Roomsche Kerkgebruik van het Bisdom Gent" (Bibl. gant. VI, p. 228).

De opeenvolgende drukkers van die directoriums zorgden ervoor dat deze werkjes doorspekt werden met blaadjes wit papier. Op deze blaadjes mocht geredelijk verwacht worden dat ijverige priestershanden er heel wat de eredienst betreffende, uiteraard in het Latijn neergepende, aantekeningen zouden in noteren. Dikwijls werden diezelfde blaadjes door dezelfde ijverige handen gebruikt om er heel wat meer wereldse zaken aan toe te vertrouwen. Ik denk aan gedane bestellingen, verrichte uitgaven en gemaakte ontvangsten.

Het is dan ook dank zij de in zo'n directorium aangebrachte uiterst persoonlijke annotaties dat "*De benauwende Wereldreis van een schuchtere Gentenaar*" kon geschreven worden.

De kalender in kwestie dagtekent van 1721. Hij is dus aanzienlijk ouder dan de enkele in de Bibliographie gantoise opgesomde en de talrijke in de Universiteitsbibliotheek bewaarde exemplaren.

Hij werd gedrukt door Augustin Graet, een van de zoons van Maximilien (Graet) van wiens pers het eerste nummer van de eerste Gentse krant kwam, de "*Ghendtsche Post Tydinghen*". Hij meet 16 cm x 10 cm en heeft een bladspiegel van 14 cm x 8 cm. Hij telt 88 ongepagineerde, zo bedrukte als blanco bladzijden. Augustin Ignace Graet wonende "In den Enghel" aan de "Breydelsteghe" oefende het drukkersvak slechts zeer kortstondig uit, nl. van 1713 tot 1722. Hij schijnt dus heel die tijd directoriums gedrukt te hebben.

Wat nu die blanco blaadjes betreft die *wereldreiziger Anonymus* gedurende meer dan een jaar bezigde om er zijn ontboezemingen op neer te schrijven, daarover kan ik het pas hebben nadat ik, van de os op de ezel springend, een beeld opgehangen heb van de plaats waarop en de tijd waarin *Anonymus' benauwend avontuur* te situeren is. Mag ik dit hoofdstuk besluiten met de aanmerking dat documentjes als dat waarover we het hebben, nergens zo maar voor het grijpen liggen ? En mag die omstandigheid geen reden of aansporing zijn om er een extra babbelte aan te spenderen ?

Gans de 2de helft van de 18de eeuw, vermeerderd met zowel ervoor als erachter vele jaren tellende verlengstukken, betekende voor de Zui-

delijke Nederlanden alias *Katholieke Nederlanden*, ook wel “*De Tien Provinciën*” of “*Belgica Regia*” genoemd, een van de donkerste, ellendigste passages uit hun geschiedenis. Op alles en nog wat had die “Ongeglukseeuw” haar niets anders dan onheil uitbeeldende stempel gedrukt.

De Noordelijke Nederlanden, bij voorkeur Verenigde Provinciën betiteld, hadden ons een brede strook gronds ontstolen met o.a. 's Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom, Breda, Maastricht, enz. Frankrijk was met een nog wijdsere wingewest op de haal gegaan, met Atrecht, Rijsel, Do-waai, Kamerijk, Sint-Omaars, Valenciën, Avesnes, enz. enz. En niet te vergeten een van de twee Noordzeehavens die we rijk waren : Duinkerken.

Het spreekt vanzelf dat de handel, de nijverheid en de landbouw er om het slechtst aan toe waren. Vooral de handel aangezien de Hollanders de Schelde gesloten hielden, wat uiteraard de totale ruïne van de haven van Antwerpen voor gevolg had.

Weliswaar was tijdens het bestuur van de laatste Spaanse gouverneur Maximiliaan Emmanuel van Beieren (1692-1711) een schuchtere poging ondernomen om het zo erg gehavend handelsverkeer uit de slop te halen, maar de “Compagnie Royale des Pays-Bas, négociant aux places et lieux des Indes Orientales et de Guinée”, die hij op 7 juni 1698 in het leven had geroepen zou helaas een schone droom blijken te zijn en geenszins een uitvarende vloot. Daarvoor zorgde metterdaad Hollands “Indische Compagnie”, die, geen enkele concurrentie duldend, door interventie van het Spaanse Hof Maximiliaans initiatief schipbreuk deed lijden.

Toen door het Vredesverdrag van 1713 (bevestigd en aangevuld door dat van 1715) de Zuidelijke Nederlanden, niet zonder het slaken van een zucht van verlichting, het mochten beleven dat het Spaanse voogdij-schap de plaats te ruimen had voor een waarachtig keizerlijk Schutspatroon, meende de door gouverneur Maximiliaan Emmanuel destijds zo zeer teleurgestelde handelswereld *dat het gebeurd was*.

Antwerpse, Brugse, Oostendse, en in de eerste plaats *Gentse* zakenlui (noem ze gerust kapitalisten) namen maar liefst de stier bij de horens en rustten met de (eerder stilzwijgende) toestemming van de keizer (Karel VI) en de gevolmachtigde minister (markies van Prié), doch zonder hun daadwerkelijke steun, schepen uit en stuurden die gezwind naar de hoger genoemde “places et lieux libres...”. Het spreekt vanzelf dat al die schepen een en dezelfde thuishaven hadden : Oostende.

Het eerste in 1714 door de Oostendse koopman Thomas Ray bevracht schip dat men ter ere van de keizer “Charles VI” gedoopt had, geraakte er niet toe zich van de kade los te maken. Het volgende jaar had de-

1. Or. de B. 3. Eccl. vel pro Papa. V. à Cap.
 de seq. com. præc.
 Fer. 4. Rog. & Vigil. Ascens. Venant. Mari. R U
 semid. fuit 18. L. N. de communi plurim. Marc.
 Eras. debitor famus. 9. L. de Vigil. & com. in L.
 4. J. & M. 3. Or. de Rog. ac in fine Evang.
 Vigil. in Eccl. Colleg. cant. 3. M. de festo post 3. sine
 com. de Vigil. post 6. de Rog. ad Process. post 9. in his
 3. Or. ut post Oct. Pasch. & in fine singularum
 Evang. in Princip. V. de seq. sine com.
 Fer. 1. Ascens. Dom. dupl. 1. cl. A
 Fer. 6. de Oct. semid. 2. & 3. Or. in M. ut post A
 Oct. Pasch. etiam tras.
 Sab. de Oct. semid. 4. V. à Cap. de Dom. com. A
 Oct. & s. Urbani Pape Mart.
 Dom. Inf. Oct. Ascens. de ca semid. 9. L. de A
 s. Urbano, com. ejus (post Oct.) in L. 4. & M.
 V. de seq. com. Dom. & Oct. ac s. Elemb. P. M.
 Fer. 2. Philip. Neri Conf. dupl. 9. L. de s. A
 Elemb. & com. (post Oct.) in L. & M. que est
 prop. in V. com. Oct. & s. Joan. P. Mart.
 Novil. 26. hora 1. pomerid. 18. minut.
 Fer. 3. de Oct. semid. 9. L. ex 2. de S. Joan. com. A
 s. J. (post Oct.) in L. & M. 3. Or. Conced. Ruston
 Fer. 4. de Oct. semid. 1. & 3. Or. in M. ut post A
 Oct. Pasche. 4. V. ritu dupl. ut prid. fest.
 Fer. 5. Oct. Ascens. dupl. maj. 4. in V. com. A
 seq. & s. Felicis Pape Mart. Quatuor tempus dach.
 Fer. 6. Ferdinandi Conf. dupl. 9. L. de s. Felice, A
 & com. fer. ant. & Or. ex Dom. præc. y Dom.
 in Celo, & s. Felicis in L. & M. in qua omitt.
 Cred. & Communit. dr tamen præfat. de Ascens.
 in V. com. fer. ant. hæc locutus. y. Dom. in Celo,
 & s. Petronille Virg. Quatuor tempus dach.
 Sab. Vigil. Pent. Off. horar. de Dom. præc. AUR
 except. prop. com. s. Petronille in L. non in M.
 que est prop. cum unica Or. 4. V. de seq. ad ce-
 nam in merid. benedict. menia: Spiritus Dom.

#1721 de Cabo B. Esperance.
 Nota dat wij tussen 25 en 29 May in onse thuy
 Reijse ghelukelyk naer een acht daaghigh gedynt
 swaer tempeest syn ghepasseert. on sijn haest
 wy den hofck om waer in 570cke syn ghe vallen
 in de Zuyd Ooste passado. Laus Deo
 Nota dat pater de Meyer Capelaen van het schip
 prince de la laing tot oostende kort voor ons
 over reek naer Oostindien wy seyde dat sijn had.
 40. 1. 1. per maent gahse boven syne kleedern.
 sijn waer on. ad. on. waer.
 op 26 mey 1721 naer middagh ten twee uren syn
 wij van oostende in zee ghecrogen, on tallen 3. on 4
 uren op de Re gecomen, en alrege verbleven tot don
 sander dachs smorgens te 4 uren, anker ghesicht.
 Procedamus in pace, in nomine
 christi. Amen.
 Donderdagh ofte heden vruende 28 May 1721.
 is het een jaer dat wy syn vertrokken wt de hede
 van Oostende, en syn nu op onse thuyse Reyse de
 porten en ghepasseert de Cabo B. Esperance
 onse ontreng 30 grad van de lime Zuyd Dreeck
 Laus Deo.

Afb. 2.

Een bladzijde van de cartabelle, behelzende de laatste 10 dagen (21-22) van de maand mei 1721. Een paar nuttige verklaringen betreffende de kalender :

- 1) Rechts van de kantlijn : Dom(inus) = zondag; Sab(bat) = zaterdag; Fer(iae) = weekse feestdagen.
- 2) Links van de kantlijn : de volgorde van de 10 dagen, aangeduid door de letters a tot g en van a tot d. Het is steeds het gebruik geweest aan de eerste letter van het jaar de letter a te geven. De reeksen a-g werden ononderbroken tot de laatste dag van het jaar voortgezet. De letter die op de eerste zondag van jan. valt krijgt de naam van zondag. In 1721 was dat de letter E. In 1981 is D de zondagletter, want de zondag is de 4de dag van het jaar. De door de aalmoezenier aangebrachte aantekeningen doelen op de kalender van 1722 : Fer 4 wordt dus Fer 5. Van groot belang zijn de "nota's" die op het ingelast blad geschreven werden. Dank zij een van die nota's vernemen we iets over de financiële kant van een gelijkwaardige onderneming. De aalmoezenier tekent aan : "kapelaan de Meyer van het schip Prince de Lalaing dat kort voor ons vertrek naar Oost-Indië vertrok zegde mij dat zijn maandelijks loon 6 ponden bedroeg, ongerekend zijn klederen, zijn ondergoed en zijn verzorging, voeding en verpleging."

zelfde Ray meer geluk want op 8 april (1715) verliet zijn "Saint-Mathieu" de Noordzeehaven om koers te zetten naar Soerate (zie kaartje). Daar verbleef het schip van 25 okt. 1715 tot 18 febr. 1716. Pas op 30 aug. van hetzelfde jaar kon te Oostende voet aan wal gezet worden. Van dat moment af werd het ene schip na het andere zeevaardig gemaakt, wat bijlange nog niet zeggen wil dat ze alle het anker zouden lichten en het ruime sop kiezen. Daarvoor waren de tijden nog veel te onzeker. Hoe dan ook zullen we ons alleen met die schepen bezig houden waarvan de reders Gentenaars waren en die de thuishaven verlieten vóór de oprichting van de "*Compagnie impériale et royale des Indes établie dans les Pays-Bas autrichiens*" (20 juli 1723), door elkeen beter bekend als "Compagnie d'Ostende" of "Oostendsche Compagnie".

Meer kans dan de Oostendenaar Ray hadden de Gentenaars Charles en Jacques Maelcamp die hun eigen Compagnie opgericht hadden : de Maelcamp-Compagnie. Wie die Maelcamps (1) waren ? Uit Spanje herkomstige zakenlieden : *Charles-Antoine* (° ? 23 nov. 1677; † Gent 23 maart 1764) die zijn dochter Isabelle-Catherine-Rose uitgehuwelijkt had aan Antoine-Joseph E. Rodriguez d'Evora y Vega, markgraaf van Rode, een aanzienlijk Spaanse edelman. Charles' jongere broeder, Jacques-Fortunat, heer van Tomme en ter Haeghen (° ? 25 okt. 1683-† Gent 24 febr. 1741), zal nog meer van zich doen spreken. De rol die hij namelijk in de zeevaartgeschiedenis van ons land speelde kan bezwaarlijk gering genoemd worden. Inderdaad, als er op 27 mei 1719 te Wenen zal overgegaan worden tot de stichting van de "Kaiserlich privilegierte Compagnie" (niet te verwarren met de op 20 juli 1723 opgerichte *Compagnie d'Ostende* waarvan Jacques-Fortunat een van de voornaamste aandeelhouders was. Stippen we daarbij aan dat hij de enige Gentse aandeelhouder was van de "Compagnie van Gotenburg". Op 21 aug. 1714, korte tijd na de afreis van Thomas Ray, zouden de Maelcamps het fregat "Charles" naar China "en andere ontdekte landen". De kapitein was Joseph van Gheselle uit Assenede.

Het volgende jaar, 1715, waren het twee schepen die ze naar Bengalen en de kusten van Malabar (zie kaartje) zonden. Een van beide schepen verdween met nam en muis in de golven van de Oceaan.

Dat ze niet alleen dynamische maar tevens gewikte luidjes waren blijkt overduidelijk uit wat ze naderhand verrichtten.

In juli 1717 bevrachtten ze de "Prins Eugène", bestemming Malabar. Kapitein was de reeds vernoemde Joseph van Gheselle. Het schip voerde zijn thuishaven in op 29 juli 1718. Zonder onderweg een enkele opvarende verloren te hebben, wat een ongewone gebeurtenis mocht genoemd worden.

Op 20 febr. 1719 stuurden de Maelcamps een andere "Prins Eugène" naar de kusten van Mozambique en van Malabar. Op een bepaald ogenblik gelukte de bemanning erin een door zeerovers geqaapt Engels schip te ontzetten. Om zo te zeggen gelijktijdig zonden de gebroeders "La Concorde" naar dezelfde oorden. Vertrek 29 mei 1719. Terugkomst 28 april 1721.

Met als vennoot *Jean-Baptiste Soenens* reedden de Maelcamps eveneens de "Saint-François-Xavier" uit (einde 1719 tot juni 1721) en een paar maanden daarop (23 febr. 1720) de "Ville d'Ostende". Het was op zijn thuisreis dat het schip op 21 april 1721 door vrijbuiters overmeesterd werd. Daadwerkelijk bijgestaan door een bende Portugezen slaagde de bemanning er uiteindelijk in het schip te herwinnen. Helaas voor een korte duur want de zo hulpvaardige Portugezen maakten zich op hun beurt van de "Ville" meester, voerden die naar Goa (Portugees gebied) waar schip en lading verkocht werden. Inderdaad behoorde het kapen van handelsschepen tot de dagelijkse maritieme "bezigheden" in die tijd : de "Marquis de Prié" o.a. werd in de loop van een half jaar maar liefst tweemaal geqaapt, de eerste keer op 11 okt. 1718 door de Hollanders en een tweede keer in april 1719. De "Marquis de Campo" onderging hetzelfde lot, maar ditkeer door Engelse interventie op 13 nov. 1719. Wat de "Flandria" betreft, werd die reeds bij het verlaten van Oostende (9 juni 1720) door de Amsterdamse Admiraliteit zonder blikken of blozen feestelijk ingepalmd. (*Ik haal al die gebeurtenissen aan alleen om dik te onderstrepen aan welke vreselijke gevaren de schepen en dezer bemanning voortdurend blootstonden*).

Ofwel op zijn eentje ofwel in samenwerking met de Antwerpenaar Arnold De Pret rustte Soenens nog twee schepen uit : de "Charles VI" en de "Impératrice Elisabeth" (8 jan. 1723 tot ? en 22 nov. 1722 tot wanneer het op 29 mei 1724 door Algerijnse rovers geqaapt werd). Doch laat ons liever tot de Maelcamps terugkeren. Jacques en Co (waaronder *Paul De Kimpe* en *Jacques De Pret*) ontfermden zich over de "Saint-Joseph" en de "Marquis de Prié", beide van 1721 tot 1723. Zonder de Co namen de gebroeders ook de "Impératrice" (niet te verwarren met de "Impératrice Elisabeth") voor hun rekening. Bestemming Mokka (23 nov. 1722 tot ?).

Last but not least dienen we onze schijnwerpers te richten op de "SINT-PIETER" die ook al weer door *Jacques Maelcamp en Co* gereed werd, doch hierover straks meer.

*
* *

44
op primo Julij 1722. is het $\frac{1}{2}$ dat wij van Calecut
den vertrokken: soo dat wij van Calecut tot de
Linie hebben betrect $\frac{1}{2}$ etc.

op 2. Julij 1722. in festo s. off. V. Visitatione,
voor om middach ontrent $\frac{1}{2}$ 12 uren hebben wij door
23 heden het ghepaleert de Linie equinoctiaal
van den 7. naar den 8. Laus Deo, broder eerlyc
Happoringhe. de doersnidinghe is gheveert op 375
grad: en 12. minuten.

op 3. Julij 1722. Anker loeten vallen. Voor 6.
sagte en van daer vertrokken op 6. d'wa.

- 30 f Fer. 2. com. S. Pauli dupl. in L. & M. com. R. ¹³
S. Petri & Oct. S. Joann. de qua V. à Cap. ut prid.
fest. com. S. S. Apost. ant. Petrus Apost.
- JULIUS habet dies XXXI.
- 1 g Fer. 3. Oct. S. Joann. dupl. com. Apost. in L. A. ^{fer. 4}
& M. V. de seq. com. præc. & Oct. Apost.
ac S. S. Processi &c. Mart. Mechl. Rymoldi Mart. P.
dupl. 1. cl.
- 2 a Fer. 4. Visitat. S. M. V. dupl. maj. 9. L. de S. S. A. ^{fer. 5}
Mart. com. eor. (post Oct. Apost.) in L. & M.
in V. com. Ap. tant. in Diaes. Mechl. extra Territ.
in V. com. S. Rymoldi Mart. P. & Oct. Apost. si-
militer in Diaes. Gand.
- Prima quæd. 2. hora 4. pomerid. 26. min.
- 3 b Fer. 5. de Oct. Apost. semid. in hor. omnia de R. ^{fer. 6}
coi prat. Lect. ant. cum 7. ad bened. & mag. ac
Or. M. ut pön. inf. Oct. In Diaes. Mechl. Rymoldi Mart.
Pont. dupl. L. 1. N. de Script. occ. car. de coi 1.
loco. com. Oct. ubiq. In Diaes. Gand. juxta ult.
ordinata Rymoldi semid. omnia ut sup. sed in M. 3.
Or. Conced. V. à Cap. de Oct. com. præc.
- 4 c Fer. 6. de Oct. semid. omnia ut heri, etiam cras. R. ^{abb.}
5 d Sab. de Oct. semid. V. ritu dupl. ut in 1. V. de R. ^{Dom.}
commun. Apost. præc. 7. ant. ad mag. & Or. ^{6. post}
com. Dom. ant. Montes Gelboe.
- 6 E Dom. 5. post Pent. Oct. Apost. dupl. 1. de hom. R. ^{ter. 2}
Dom. & com. in L. & M. in fine Ev. Dom. in
V. com. Dom. V. D. In Diaes. Antwerp. Brug.
Sylvad. Iprensi in V. com. Dom. & seq.
- 7 f Fer. 2. de ca. O. D. M. general. de Def. 7. V. N. ^{fer. 3}
V. de seq. in Diaes. Antv. Brug. &c. Rymoldi Mart.
P. semid. omnia ut 3. hujus. sed in M. 2. Or. A.
cunct. 3. ad lib. V. à Cap. de seq. com. præc.
- 8 g Fer. 3. Elisabeth Reg. Portug. Vid. semid. off. A. ^{fer. 4}
totum prop. in M. 2. Or. A. cunct. 3. ad lib. in
Diaes. Antv. Brug. &c. V. D. in Belgio ab universo
Clero Seculari. V. de seq. com. præc.
- 9 a Fer. 4. de ca. M. Dom. præc. 2. Or. A. cunct. 3. ^{V. fer. 5}

Afb. 3.

Een andere bladzijde van de cartabelle, behelzende de laatste dag van juni en de 9 eerste dagen van juli 1721. Bemerkt op de witte bladz. enkele aantekeningen betreffende enkele voorvallen geschied zowel in '21 als in '22. Tevens dat de aalmoezenier naliet vóór de kantlijn de kalender aan te vullen. Vrijwel op iedere bladz. van de cartabelle komen uitroepen voor — hier een “Laus Deo (God zij geprezen) omdat de manoeuvres goed verlopen zijn — die rechtstreeks uit 's schrijvers hart ontspringen.

Van enkele vóór 20 juli 1723 uitgevoerde reizen zijn de scheepsjournalen bewaard gebleven. Warempel uiterst interessante documenten die van A tot Z boeien als waren ze authentieke Gustave Aimardse of Thomas Mayne Reidse avonturenromans.

Het Algemeen Rijksarchief te Brussel bezit er een zestal van. Slechts één kwam terecht in de Gentse Universiteitsbibliotheek (Res. 929). Ik bedoel het journal van de reis naar Oost-Indië die door de “SINT-PIETER” van 28 mei 1721 tot 12 september 1722 ondernomen werd.

De "Rolle der Equipage van het Schip gheenaemt de St Pieter Capt Johannes Franciscus Janssens destineert op Oost Indien vertrokken van Ostende 28 mey 1721" waarmee het journaal zijn verhaal begint, vertelt ons dat de bemanning van het schip uit 66 koppen bestond waaronder een kapitein, een luitenant-kapitein, een aalmoezenier, een "doctor herbarius", ambachtslieden, 2 trompetters en een "timpalist". Verder een constabel en een "constabels maet", 23 matrozen en 5 "jonghens". Daarenboven bood de Sint-Pieter gastvrijheid van 4 kooplieden (de kapitein was er een van) : de Italiaan Michel Morini en de Gentenaars L. Fr. Peterbroeck en Pieter Stevens. Ook aan 4 passagiers: de R. P. Gratianus Discaltius uit Leuven met Bombay als bestemming; de R. P. Stephanus Discaltius uit Italië en Joannes van Berghen uit Amsterdam die naar Calicoet reisden. Ten slotte advocaat J. B. de Febure uit Gent wiens reisdoel Soerate was. Zoals de meeste fregatten mat de Sint-Pieter 350 ton. De bewapening bestond uit 24 kanonnen. (Andere gelijkaardige schepen telden er tot 40.)

*
* * *

Met voorbedachten rade verzwegen we bij het opsommen van de namen van de bemanningsleden die van de aalmoezenier. En dit om meer dan één reden. Primo omdat we zo bitter weinig weten betreffende zijn persoon en zijn handel en wandel (hij overleed einde 1755, begin 1756 in zijn woning gelegen aan de Houtbriel. Zijn testament werd vierkant betwist door de zoëven genoemde Jean Baptiste De Febure die niemand anders was dan zijn charmante broeder. Dat is dan ook de enige informatie die we konden achterhalen.) Secundo omdat hij, de aalmoezenier, pastoor *Michael De Febure*, de auteur is van het scheepsjournaal in kwestie. Tercio omdat hij het was die – extra anoniem ditkeer – het directorium waarover ik het reeds had, met een keur van prima persoonlijke annotities rijkelijk voorzien heeft. Hoe hij, meer tegen wil en dank dan uit eigen beweging, verzeild geraakte in een aangelegenheid die waarlijk het avontuur van zijn leven werd, kan bezwaarlijk anders gebeurd zijn dan op de wijze hierna beschreven.

Wat er zijn broeder ertoe genoopt heeft een reis naar Soerate te ondernemen, is ons niet bekend. Wie evenwel zeer goed op de hoogte van die geplande reis was, was een van zijn collega's, sieur Pattyn (2): *de of een van de juridische adviseurs* van Jacques Maelcamp. Het was namelijk deze laatste die voor hem een plaats op de St.-Pieter reserveerde. Die, hoopte men, in de loop van de maand mei (1721) zou

kunnen uitvaren.

Maelcamp moet geweten hebben dat Jean-Baptiste een broeder had die priester was. Hij stelde zich voor dat die de gepaste man was om als aalmoezenier het schip te vergezellen. Vergeten we niet dat het aanwerven van geestelijken voor de heren reders een allerbelangrijkste historie was die niet steeds van een leien dakje liep. Inderdaad zonder een aalmoezenier aan boord moest een schip er niet aan denken de kaaimuren van de haven te verlaten. Namelijk wegens het scheepsvolk dat de volstreckte zekerheid wilde hebben bij het eventueel doodgaan door een priester bijgestaan te zullen worden. En vooraleer de laatste duik in de oneindige zee te moeten nemen op een keurige en voortreffelijke lijkmis getrakteerd te zullen worden.

Sommige kloosterlingen van sommige orden stonden weliswaar gereed om die zo noodzakelijke als delicate karwei op te knappen, maar omdat het een publiek geheim was (althans in de rederswereld) dat de heren paters niet zelden meer wereldse manieren tentoonspreidden dan de seculiere geestelijken, gaven de bevrachters — en met hen de kapiteins — er de voorkeur aan parochiepastoors de boot op te loodsen.

Kortom, *Michael De Febure* werd in contact gebracht met Jacques Maelcamp. Wanneer dat precies gebeurde, weten we niet. Alleszins vóór 20 januari, want op die datum noteert hij :

“... ende de volgenden dagh ter mael-tyt gheweest, als wanneer den handel (= handeling) van den sùper chargo Van Hauten raekende myne Oostiensche voyagie is voorghevallen.”

Met “super chargo” — naar het Franse “subrécargue” — bedoelde men een agent die aan boord, gedurende heel de reis, de belangen van de reder te behartigen had. Overdreven reislustig schijnt onze Van Haute niet geweest te zijn want hij gaf er feestelijk de voorkeur aan braafjes aan wal te blijven.

Michael laat geen gras over zijn voyagie — ik bedoel de voorbereidingen ervan — groeien, want de donderdag volgend op zijn mael-tyt tijgt hij zeewaarts, heel waarschijnlijk met de bargie :

“op 23 januarie naer brùgghe, op 24 naer oostende, tot oostende verbleven den 25.26.27.28.29. en op 29 ditto van oostende naer brùgghe ende op 30 ditto naer ghendt.”

De kennismaking met Maelcamp heeft op de brave (lees naieve) zieleherder een onvergetelijke, overweldigende indruk gemaakt. Luister : “ ’t Is gheweest op 2 Februari 1721 dat D’Hr Malcamp (naer dat ick uit synen brief, die hy van den sùper chargo Van Hauten van het schip Flandria ditto datto had ontfanghen, welcken hy my oock alsdan te lesen gaf, vernaem den bedrighelycken Handel, jae, zegghe valschen

Handel) my van selfs, sonder dat ick dachte voorder op dusdaenighe voyagie te specûleren, presenteerde de preferentie ter exclûsieve van eenen anderen, die hy alf en alf gheresolveert was te neemen, op een aenstaende te vertrecken schip, te weten St pieter, in cas ick den last van capelaen oft pastor van ditto schip wilde aenveiriden, het welcke hy seyde met meerder respect te sullen wesen; oock daerby voegende, met meerder profyt, volgens myne daer over ghehaudene nototie schiftelyck (sic), als oock volgens ick aen sekeren persoon, die noch in leven is, ten selven tyde hebbe vertelt. Ditto Heer Malcamp, als hy my ditto preferentie presenteerde, seyde dat hy strackx aen den anderen persoon ditto fûntie, kan het ghebeûren, saude opsegghen, ende dat ick naer 3 a 4 daeghen by hem om bescheet sau willen commen". Zoals uit 's mans niet al te glasheldere kroniek blijkt, werd hem niet weinig zeem aan de baard gestreken. Van de ene kant werd de pechvogel "Flandria" – dezelfde die op 9 juni 1720 door de Amsterdamse Admiraliteit in beslag genomen werd, en zoals we verder zullen zien later nogmaals hetzelfde avontuur zal beleven – en zijn bevrachter nog geen klein beetje belasterd. Van de andere kant mocht de aalmoezener in spe vernemen dat hij meer dan die andere op "respect", lees prestige, zal mogen rekenen. Bovendien zal zijn portemonnaie er wel bij varen aangezien hij het scheepsdagboek of dagregister (schriftelijke notitie) zal mogen bijhouden. Onze Michael voelde al die rooskleurige vooruitzichten met het uur verbleken... tot ze uiteindelijk ontaardden in angstwekkende visioenen. Wat zou hij er niet voor over gehad hebben dat zoveel belovend baantje feestelijk kwijt te geraken ! Hopende dat dit werkelijk zal gebeuren laat hij de overeengekomen bedenktijd van 4 dagen glorierijk verstrekken. Gebaart van "krommen haas" et wacht zich te laten zien. Helaas ! slechts bekwam het hem : "Ick wachtende van by D'Hr Malcamp te gaen, ende op 9 Februarie ditto passerende langhs de poele stond D'Hr Malcamp in de zalette (salon) van den Hr Ad^t pattyn, den welcken de venster open doende winckte my en self open doende de deure, seyde, wel Heer ghy syt gheen man van uw word, ick had Ul (ulieden) versocht van binnen 3 a 4 daeghen op bescheet te komen ende het is nu wel 7 a 8 daeghen, syt ghe gheen man van uw word ? ...

Wie die advocaat Pattyn was zijn we reeds te weet gekomen. Iemand die alleen met voorname welgestelde lui – wat de Maelcamps beslist waren – wenste om te gaan. Iemand die al de anderen "niet zag staan". Iemand waarmee men liever voor het meest at dan voor het meest wedde. Doch laat ons liever gaan afluisteren wat Michael en zijn ontevreden gesprekspartner nog te vertellen hadden.

"Michael : jae (ik ben geen man van mijn word)

Malcamp : ik hebbe den anderen het opghezyt, soo dat ghy dan zyt mynen verbonden man, op conditie van stantvastigh te blyven want anders sauden het my grooten intrest (= verlies) causeren.

Michael : ick ben niet van de onghestadighe oft word-etende personen.”

“Waerop wy malkanderen de hand gaeven. Ende syn soo van malkanderen ghescheyden. Dit syn alle de versoeken ofte sollicitatien die ick oyt aen ditto Hr Malcamp hebbe ghedaen om ditto voyagie te becomeen. Wat aengaet den Handel van den sùper chargo Van Haute moet hier niet ghehandelt worden als niet dienende tot ons debat, en voorders maer saùde dienen tot disrepùtatie van ditto sùper chargo, maer Heer vergheeft het aen dûsdaenighe jonckheyt, want sy en weten noch niet wat sy doen.”

‘Alea jacta est’ zal meneer pastoor gezegd hebben, om daarna ijverig voort te gaan met het voorbereiden van zijn voyagie. Hoe dan ook ging hij zich extra voor de zeevaart interesseren, met name het zoeken van de te Oostende geregistreerde schepen.

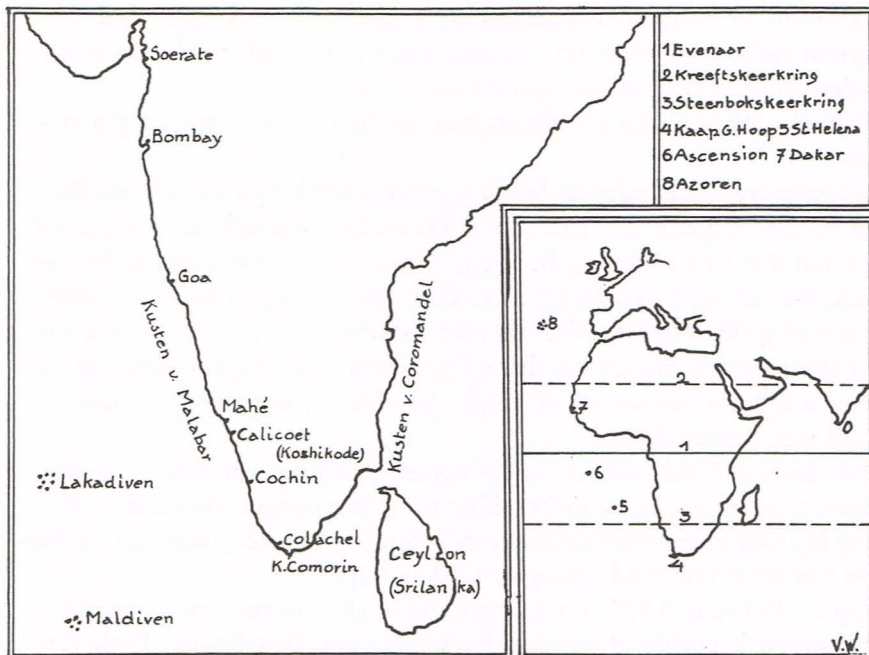
“Op 11 Februari 1721 om 11 ùren middagh is in zee van Oostende ghelooopen het schip ghe-naemt den vrede capt. Balt Roose. Ende ten twelf ùren snaghs op 13 ditto de schepen Flandria, St Joseph en het huys van Oosten Rijk naer de Oostindien segge naer china ofte Cantons.”

Nog geen week nadat de man de zoëven wel zeer interessante gebeurtenissen geboekstaaft heeft, is hij voor de zoveelste keer ten huize van zijn rijke en machtige opdrachtgever.

“Op 17 Februarie gheweest ten huise van D. Hr. Malcamp ende als daer de confirmatie van het voorgaende op 9. deser met toese-ginghe dat hy aen my 10 a 12 daeghen voor het vertrecken saude kennisse geven, ende dat ick alles tot ditto vertrek ofte reyse saude veirdigh maeken.”

Gewetensvol en punctueel volvoerde de brave pastoor wat meneer Jacques hem bevolen had. Met zijn eigen penningen betaalde hij de voor de bedienaar des outaars onmisbare benodigdheden, erop rekenend dat die uitgave nog vóór het vertrek van de Sint-Pieter door de heer Maelcamp zou verzilverd worden. Helaas, slecht bekwam het hem, want ziet hij zich verplicht te noteren :

“Van het gonne ick hebbe uytgegeven volgens versoeck van myn Hr Malcamp in de maent Mey 1721 t’ synen huise synde van te besorghen dat noodigh was tot myn functie soo van de H. Olien, doostiens (=hostiën) tot de celebratie ende dat voor 3 priesters, alles dat tot den Autaer noodigh was, ofte manqueerde; ick te samen hebbe uytgegeven in wisselgelt 1 pond : 16 schll. : 9 d.”

Afb. 5.
Kaartjes met de voornaamste in de tekst genoemde benamingen.

De heer Maelcamp scheen erg doof te zijn aan die kant. Het kostte hem dan ook geen moeite zijn bezoeker met een kluitje in het riet te sturen. Wat stond er Michael anders te doen dan zijn kans te wagen bij de heer Janssens, zijn andere baas.

“Dat ick ditto somme in de uytrejse hebbe ghevraecht van den Capt Janssens die my deselve wijgerde segghende dat hy daertoe niet was gheobligeert ende dat ditto somme betaelende het hem schadelijck saude wesen want hy met dat gelt goet (= koopwaar) coopende, thuijs comende dobbel winste saude vinden.”

Arme aalmoezenier die nog 17 maanden geduld zal moeten oefenen eer hij aan zijn centjes zal geraken !

“Dit bovengenoemde is my vooldaen door Monsr. Cottom binnen Oostende in ons Retour 1722.”

Wie die Cottom was, weten we niet. Wellicht een van de venooten van de heer Maelcamp. Wat er ook van zij, het kan niet anders of de priester moet nog vóór het schip de verre reis aanvaardde, zijn enthousiasme, zijn elan, en waarom niet zijn vertrouwen in de ondernemers en hun onderneming als sneeuw voor de zon zien wegsmelten hebben. Wat kan hij overigens beter doen dan een paar financiële aangelegenheden te regelen ? Met schulden beladen wenst hij waarachtig niet de

wal met de zee te ruilen.

“Op 18 Meert 1721 betaelt de Wed. van Mr Hendrick van haeke het jaer scheirens verschenen alf Maert ditto.

Op 20 Meert aen Marie tanghe betaelt van haere hûere verschenen 2 jaeren 16 à 17 Meert 1721. 10 ponden.

Op 2 april betaelt den waeker tot primo april 1721.

Op 9 Mey 1721 hebbe ick aen d'hûysvr. van Sr Van Damme betaelt de 14 steen vlas (1 steen = ± 3 kg; men sprak van een steen of schaal aardappelen) met het ekelen en alle onkosten saemen 4 ponden 1 schelling 6 deniers.”

Vraag mij niet wat hij met dat gehekeld vlas uit te staan had. Ik kan het onmogelijk zeggen. Wie weet had zijn meid Marie dat niet nodig om er garen van te spinnen.

Op 19 mei – eindelijk – verliet hij zijn woning om zich naar Oostende te begeven. Aangezien er nog geen kwestie was zee te kiezen, bleef er Michael niets anders over dan de haven en de er gemeerde vaartuigen te gaan verkennen. Zijn belangstelling was natuurlijk in de aller-eerste plaats gericht op zijn confraters die hij vanzelfsprekend uitvroeg. “Nota dat pater de Meyer capelaen van het schip prince de la Laing tot Oostende korst voor ons vertreck naer d'Oostinien my seyde dat hy hadde 6 ponden per maent gagie boven zyne cleederen, lynwaet en alle onderhaut.”

Een paar dagen daarna is het – nogmaals eindelijk – zijn beurt om weg te zeilen.

“Op 28 mey 1721 naer middagh ten twee uren zyn wij van Oostende in zee ghelopen ende tussen 3 en 4 uren op de Ré gecommen ende aldaer verbleven, tot dan sanderdaghs smorgens te 4 uren, en dan Anker ghelicht. PROCEDAMUS IN PACE IN NOMINE CHRISTI AMEN.”
Wat kon de goede man beter doen dan zichzelf in vrede en in naam van Christus een voorspoedige tocht te wensen.

Die tocht schijnt inderdaad heel voorspoedig verlopen te zijn want een volle maand verstrijkt vooraleer we enig nieuws uit des aalmoezeniers hoek vernemen.

“Op 3 Julij 1721 Anker laeten vallen voor St Jago ende van daer vertroken op 6. ditto.”

Met St Jago wordt Dakar bedoeld, Senegals hoofdstad en grootste haven. Het feit dat het schip 25 dagen nodig had om de Evenaar te bereiken wettigt het vermoeden dat het met geen al te best weder af te rekenen had gehad.

“Op 31 Julij 1721 ontrent den morgen-stont syn wy de linie gepasseert oft doorsneden van den N. naer het Z. synde 14 a 15 graden van St Jago, van waer wy syn vertroken op 6. ditto.”

Het Zuidelijk Halfrond schijnt de Sint-Pieter nog minder gastvrijheid te willen bieden.

“Op 2 Augusti 1721 voor middagh ten 1/2 thien was in ons schip eene groote onsteltenisse ter oorsaeke van eene groote bevinghe die door heel het schip was, al oft het selve over een clippe oft steenrotse ofte drooghte wirt ghesleept, sommighe zijden (= zegden) het eene Aertbevinghe te wesen, die oock op het water dirghelyke beweginghe veroorsaekt. *Laus Deo !* het is wel afgheloopen, ditto daeverighe dūerde ontrent eenen alven miserere (welk is de duur daarvan ?), het lieper al om hooghe op het alfdack.”

Op 13 september omzeilde men de Kaap de Goede Hoop. Bijna twee maanden later

“op 2. November 1721 wesende sondagh, hebben wy de linie doorsneden van Z. naer den N. naer ten 4 uren, doen wy besigh waeren met het officie defunctorum (= dodenmis) te singhen.”

Op zaterdag 15 nov. bereikte men eindelijk het Aziatisch vasteland. Vóór “Colletien” (= Colachel) werd het anker uitgeworpen. Michael rept er met geen woord over, maar ongetwijfeld zette men op deze plaats voet aan wal om de zieke Gentse koopman (3) Pieter Stevens te kunnen hospitaliseren. Geen medische hulp mocht echter baten want op 23 van dezelfde maand was het amen en uit met de man.

Onze aalmoezenier noteert het voorval – voor de gelegenheid – in het Latijn : de overledene was geboortig van Meulestede, was 34 of 35 jaar oud, vrijgezel. Hij werd nog de avond van het overlijden begraven in de kerk van R. P. Jezuïeten. R.I.P. AMEN’

Dat matrozen e.d. een reis niet overleefden behoorde tot de gebeurtenissen die ongemerkt voorbijgingen. Dat een koopman hetzelfde lot beschoren werd, was integendeel iets dat wèl aandacht verdiende. Tot ’s mans zieleheil zou dan ook menige dodenmis gelezen worden.

“Van eenighe missen die ick hebbe gedaen volgens order van Hr Capt Janssens en bij kennisse van Sr Michel Morini, (zoals u weet een andere koopman) gegeven op 28 November 1721 pro anima (voor de ziel van) petri stevens, versoeckend dat ick daer (dat ?) saude doen tot het 1/3 van het overghebleven van syne meubelen welcke importeerden ontrent 30 ponden, *Salvo Justo !*, volgens de venditie alhier ghehouden, het ghetal der missen voor hem ghelesen drucken uyt de naervolgende schreeftiens.”

Volgen dan 12 rijtjes van 10 loodrechte streepjes, (“meetjes” zouden wij zeggen. De man schijnt van geen “kooldragerkens” gehouden te hebben), de rijtjes van elkaar gescheiden door een kruisje.

Dat zowel de kapitein als de zakenman ook in dit geval liever geen bo-ter bij de vis deden maar hun schellingen prompt in kisten thee, balen

Ontfaen van de Jacobus Maelcampo door handen van P. Ledno Cardon
 de Somme van vyfduysent guldens Naems Wyffelijck ouer en voor zolke
 Want inoelijde Capitaal onder Actie mij Competerende gabel thinduyfent
 guldens v. Wyffelijck op het schip ende ladinghe genaemt de S. Petrus Capiteyn
 Joann. Janssens. Sonder zussiditv Lande auans, die byt' fuyten van
 De ftenins. mij fal Competeren proacco van t' gemelde Inoelijck Capitaal
 Actum den 17. Julij 1723. d'ijentwintich
 Somme 5000 v. Wyffelijck. Stephanus Maelcampo

Afb. 6.

STEPHANUS MAELCAMPO (een volle neef van de gebroeders) erkent van Jacobus de som van 5000 guldens ontvangen te hebben, bedrag dat hij belegd had “op het schip ende laedinghe genaemt de Ste Pieters Capiteyn Joannes Franciscus Janssens.”

Het ontvangstbewijs is gedateerd 17 Juli 1723, dus ruim een jaar na de terugkomst van de expeditie. Document mij bereidwillig ter beschikking gesteld door Baron Guy Maelcampo d'Opstaele.

specerijen en pakken tekstielproducten “staken” zal voor De Febure een zoveelste ontzuenderende ervaring betekend hebben. Hoe dan ook heeft hij pas een week NA de aankomst te Oostende, nl. op 23 september 1722 het geluk smaken voor zijn veelvuldig mislezen de rechtmatige vrucht te mogen plukken. Zoals dat hoorde uit de handen van Sr Michiel Morini. Pieter Stevens was de enige niet voor wie Michael – van het begin tot het einde van de reis – zielemissen op te dragen had. Hij had er reeds te Gent een bepaald aantal gecelebreerd vóór dat vertrek,

“Dat ick voor myn vertrek naer Oostindien hem voldaan van de weke-lyke missen pro anima D. Aegit Francisci van Coppenolle verscheenen initio (= begin) May 1721.”

en zal zolang de reis duurde, en ook nog daarna, met de celebratie doorgaan.

“Ende de naervolgende schreeftiens syn het ghetal van de selve missen van het beginnende jaer initio May 1721.”

Volgen dan 10 rijen meetjes plus 1 rijtje van 4 meetjes, wat gelijk is aan 52 (aantal weken) keren 2 missen,

“synde 104 missen waer mede syn ghelesen de twee wekelyke missen voor... (onleesbaar) van het jaer verscheenen initio May 1722.”

Na deze datum zal, tussen water en wolken, op een “verse kirf” begonnen worden.

“De naervolgende schreeftiens syn op Reekeninghe van het Jaer begonst initio Mey 1722.”

Precies 37 weken lang – gedeeltelijk op zee en gedeeltelijk aan de wal – volgden de schreeftiens elkaar op. Als u het goed begrijpt tot nieuwjaar 1723. Dat op die schone dag nog geen einde aan het mislezen gebracht werd vertelt ons dit miniberichtje :

“Nota dat dese (74) missen) syn overghestelt op de cartabelle van het jaer 1723.”

*

* *

Het is zonneklaar dat we onze reisroute onderbraken om – al is het slechts terloops – kennis te maken met een gebruik welks bestaan we zelfs in de 18de eeuw niet zouden vermoeden.

Op 3 december wordt Kozhikode (voorheen Calicoet) bereikt.

“alwaer R. P. stephanus discals italus ons heeft verlaeten om naer Cochinchin van daer te gaen al waer syne residentie is oft daer ontrent.”

Te Calicoet neemt het oponthoud 14 dagen in beslag. Van een kortere duur is de tussenlanding in de toen reeds vermaarde Portugese kolonie Goa.

“Op 18 december 1721 Anker laeten vallen voor de rivire van GOA synde dese rivire lanck tussen een ende twee uren.”

Het volgend bericht, melding makend van het feit dat de 2de missionaris, met een Chinees als reisgenoot, van het gezelschap afscheid neemt, is van geen pittoresk kleurtje gespeend.

“Op 26 Xber 1721 vertrock met een Manchoeij van ons naer Bombay syne residentie R. P. gratianus discaltiatus lovaniensis (= uit Leuven). Maer qûamt ons korts daer naer besøeken tot zurata wesende synen langhen Baert afgerazeert, vermist sy die (baard) al daer niet en draeghen, dan ditto Biscop alleen, maer soo en is het te Cochinchin daer R. P. stephanus Italus (waarvan hoger sprake) resideert.”

In welke mate men tussen waterplas en hemelgewelf Kerstmis gevierd heeft verzwijgt het directorium in alle talen inclus in het Latijn.

Kwam er van een Nieuwjaarsviering iets in huis ? Waarschijnlijk wel want die kon ten minste gebeuren aan de wal.

“Heden ultimo Xbris 1721 tussen 3 ende 4 ûtûren naer middagh Anker Laeten vallen voor de Reê van Zûrata (= Soerate) voor den mont

van de Rivire die noch 6 a 7 uren vaerens is. Zûrata licht op 20 graden ende 55 minuten *Salvo Justo N. Breete.*”

Het verblijf te Soerate nam 6 weken in beslag omdat het schip daar het grootste gedeelte van zijn lading kreeg. Michael maakte van dat langdurend oponthoud niet alleen gebruik om een omstandige beschrijving van die havenstad te boek te stellen. Hij construeerde meteen met eigen middelen een cartabelle voor het jaar 1722, want uiteraard bezat hij niet over een gedrukt exemplaar, kon hij er trouwens niet over beschikken.

Hoe hij bij die constructie te werk ging ? Als priester was het voor hem een kinderspel de Paasdag van 1722 op te sporen : 5 april tegenover 13 april in het voorbije jaar.

Ofwel in de marge vooraan de vervallen kalenderbladen ofwel achteraan ervan noteerde hij de belangrijkste bestanddelen van de nieuwe almanak, en die waren talrijker dan men zou vermoeden. Op de tegenover liggende blaadjes papier verschenen dan de belevenissen die de man het meest getroffen hadden. Zodat de voorvallen uit 1721 en die uit 1722 zomaar, zonder erg, kriskras door elkaar geregistreerd werden.

De op die manier gefabriceerde cartabelle zal niet alleen gedurende het laatste deel van de reis gebruikt worden maar zal tot de laatste dag van het jaar dienst moeten doen.

De thuis reis begon inderdaad op 12 februari.

“Nota Dat wy op 12. Februarie 1722 ontrent den Avont Anker hebben ghelicht ende vertroken van de Reê voor Zurata.”

In het scheepsjournaal werd die uitzonderlijk belangrijke gebeurtenis nog ietwat preciezer verwoord. “Retour ofte t’huys-reijse van Surrata naer Europa oft vader-landt de welcke is begonst op 12 Febr. 1722 savons tussen 1/2 seven en seven uren.”

Te Mayé (nu Mahé) waar even verpoosd werd vernam men met gemengde gevoelens dat de Engelsen bij Bencoulla (op Sumatra, nu Bengkoelen) de ons goed bekende “Flandria” in beslag genomen hadden.

De volgende pleisterplaats was Calicoet. Michael moet maar weinig lust gehad hebben om die haven te leren kennen want

“Heden, 27 Februarie pernot (= Luitenant-Kapitein Philippe Perrenot) gegeven 6 1/2 Roepien (Indische muntstukken) om iet (maar wat ?) voor my te coopen op een by ons liggende frans schip.”

Na ook hier een en ander opgeslagen te hebben.

“Op primo meert snachs ontrent 10 uren onder zijl gegaan van Calcut.”

Twee volle weken varens waren nodig om aan de Evenaar te komen.

“Op 15 meert 1722 wesende alfasten hebben wy naer middagh de

linie doorsneden van N. naer Z.”

Weken en weken gaan nu voorbij zonder dat onze kroniekschrijver enig meldingswaardig nieuws meent te moeten boekstaven.

“Nota Dat wy tussen 23 en 24 Meij 1722 Cabo B. Esperance in onze thuis Reijse ghelûkelyck, naer een achtdaghigh gedûrig swaer tempeest, syn ghepasseert ende soo haest wy den hoeck om waeren, strackx syn ghevallen in de Zuyd Oost passado (zuidoostpassaat die zoals het woord het duidelijk zegt, naar de Evenaar toe waait). *Laus Deo.*”

We krijgen sterk de indruk dat 's mans angstgevoelens hoe langer hoe meer verdrongen worden door een nauwelijks te onderdrukken heimwee naar zijn zo ver gelegen geboorteland. Bij iedere gelegenheid telt hij de maanden OP die hem van het verlaten van die geboortegrond scheiden, en, ware het mogelijk, AF degene die in het verschiet nog te doormaken waren.

“Donderdag ofte heden wesende 28. Meij 1722 is het een Jaer dat wy syn vertroken uyt de haven van Oostende ende syn nu op onse thuis Reijse gevoordert ende ghepasseert de Caap B. Esperance, synde nu ontrent 30 graden van de linie Zuyd Breete. *Laus Deo.*”

Weer duurt het een maand eer er een strookje kust in de kijker verschijnt.

“Op 22 Jûnij Anker gheworpen voor het Eylant Ascension. Andermael voor het selve op 23 ditto omdat wy de rechte Baij niet hadden ghetreft.

Op 25 Jûnij 1722 van ditto Eylant vertroken tussen 10 en 11 uren voor middagh. *Salvo Justo.*”

Ik zegde het reeds, de aalmoezenier begint de voorbije zogoed als de komende maandjes ijverig op en af te tellen.

“Op primo Julij 1722 is het 4 maenden dat wy van Calecut syn vertroken. Soo dat wy van Calecut tot de Linie hebben besteeft 4 maenden.

Op 2 Jûlij 1722 in feste s M V Visitatione voor middagh ontrent 1/2 12 ûren hebben wy doorsneden ofte ghepasseert de Linie van den Z. naer den N. *Laus Deo* sonder eenige Haperinghe.

Heden 19 Jûlij 1722 is het 14 maenden dat ick ben van myn huys vertroken naer oostinien. *Laus Deo.*”

Michael schijnt niet alleen een boontje te hebben voor de Linie, ook voor de andere parallelcirkels is zijn belangstelling uitgesproken.

“Op 25. Julij 1722 ontrent den middagh gheweest ontrent ofte ghepasseer den tropicus Cancri (Kreeftskeerkring) liggende 23 graden ende 32 minuten van de linie Breete Noort. Wy saegen desen morgen den tropicus voghel, die is synen stert maer 2 pluymen; dese voghele

vint men maer op desen tropicus; ende op den tropicus capricornus (Steenbokskeerkring) die oock licht 23 graden 32 minuten van de linie aequinoctiael. Sy hauden sigh op de naest liggende Eylanden. Als oock ontrent dien tyt waeren wy perpendiculariter onder de sonne." Een paar dagen daarop is het bekend liedje dat gezongen wordt. "Op 28 Julij is het 14 maenden dat wy syn van Oostende vertroken van de Rede voor Oostende."

Geen maand laat Michael voorbijgaan zonder — steeds op hetzelfde deuntje — aan de vertolking van zijn aldoor maar groter wordend heimwee lucht te geven.

"Op 19 Augusti 1722 is het 15 maenden dat ick van myn huys tot Gent ben vertroken tot de Indiaensche vojagie."

om een dag of drie daarop opnieuw zijn algehele belangstelling te wijden aan de vojagie.

"Op 22 Augusti 1722 Anker laeten vallen snaghs ontrent den 2 uren voor het Eylant Faijal (Fayal, een der talrijke eilanden van de Azoren-archipel)."

waarop het volgend bericht volgt :

"Op 25 Augusti 1722 naer middagh ontrent 5 uren van Faijal vertroken naer (= na) ontrent 4 daegen daer voor Anker hadden gheweest. *Procedamus in Pace*, zegghe Faijal ditto Eylant licht op 38 graden ende 11 minuten."

Nog een enkel heimwee-koeplet zal meneer pastoor neuriën alvorens voor goed het laatste hoofdstuk van des St. Pieters te langdurende en te gevaarlijke reis onder handen te nemen.

"Primo septembris is het 6 maenden dat wy syn vertroken van Callecout."

Tussen 8 en 7 7ber 1722 ghecome aen het canal.

Op 12 7ber 1722 savons ontrent 1 1/2 gecomen op de Rede van Oostende.

Op 13 7ber 1722 ten 3 uren naer middagh ghelûkelyk binne de Have van Oostende ghecome."

Met een zoveelste *Laus Deo* besluit Michael De Febure een vojagie, waarvan hij — misschien — aanvankelijk iets verwachtte maar die uiteindelijk niets anders opleverde dan een ononderbroken opeenstapeling van angstdromen, ontgoochelingen allerlei en miseries van alle aard. Vanaf 25 september voelt hij zich opnieuw een heel ander mens. De gebeurtenissen van alle dag — zowel die welke in zijn keuken als in zijn kerk plaats hebben — zullen voortaan weer het voorwerp van zijn belangstelling zijn. Eronder verstaan niet in het minst de meest terre-à-terre actualiteitjes, zoals het wegscheren van een wellicht 16 maenden oude baard.

“Op 25 September 1722 (als wanneer den voorgaenden avont van de Oostiensche voyagie binnen Gent in myn huys-hauden was de Retour) heeft den winkel-meester Johannes Monteyne van Joe de wed: Mr Hendrick van Haeken my beginnen te Barbiren.”

en laat Marie de waker een half jaar bewezen diensten verzilveren. Wat hem ertoe noopt een dertiendaagse omreis te ondernemen ? Hij rept er geen woord over. We kunnen het dus niet weten.

“Op 10 october 1722 naer St. Anne, den 11 naer Waesmûnster en St. Nicolaes, den 13 naer St. Anne, den 14 naer Dendermonde, den 15 naer affelgem (= Affligem), den 16 naer Dendermonde, den 17, den 18, den 19 naer Bastroo (= Baasrode) ende dendermonde, den 20 en 21 tot dendermonde en St. Anne, den 22. naer gent.”

“Op 24 octobris 1722 naer Eecloo, 28 naer caperyck en Eecloo. Ende den 29. ditto naer ghent, in het passant by D Hr Bûnst.”

Einde goed al goed. Ex-aalmoezenier Michael De Febure beëindigt zijn kroniek waarmee hij ze ingeluid heeft : met voor de keuken en de kandelaar voorbestemde dingen.

“Op 17 Xbris 1722 aen Sr Guillme D’hooghe op het slûyseken betaelt de 4. steen kersen (kaarsen) tot 21 1/2 stuyvers den steen.”

“Op 24 December 1722 heeft Marie myne Dienst meijt betaelt den backer tot het beginsel deser maent, als wanneer eenen nieuwen sack meel is begonst te backen.”

Besluit

Het document dat we uit het vergeetboek te voorschijn hebben gehaald verdiende uit meer dan een oogpunt in het vizier genomen te worden. Inderdaad, het is een unicum in zijn soort èn wat zijn ouderdom, èn wat de erin neergeschreven notities betreft.

Alhoewel de anoniem gebleven auteur, die we nochtans vermochten te vereenzelvigen dank zij het bewaard scheepsjournaal – in beide documenten, het directorium en het journaal, is dezelfde hand zeer goed herkenbaar – zich in een eerder onbeholpen, zelfs gebrekkig, taaltje uitdrukt zo op het gebied van de stijl als op dat van de spelling (oostien, oostiensche, oostindien naast indiaensche; uren, ûren naast uren, enz.) blijven de dingen die hij aan het papier toevertrouwt ons boeien, en wat meer is, ze confronteren ons met de gebruiken, misbruiken en (bedenklijke) zeden die in het zakenwereldje uit die lang vervlogen dagen in zwang waren. Hoe u het draait of keert, ook waarlijk interessante informaties waarmee de folklore ten zeerste gediend is.

Wat voor des priesters gemoedsgesteldheid en levensgeluk dat 16 maanden durend avontuur betekend heeft is slechts tussen de lijnen van zijn

proza te lezen en te meten aan het aantal geslaakte *Laus Deo, Salvo Justo en Procedamus*. En ontegensprekelijk aan het aldoor maar groter wordend verlangen naar zijn "huys hauden".

Het is vanzelfsprekend een te betreuren omstandigheid wat we niets positiefs over 's schrijvers persoon kunnen achterhalen hebben. Zelfs Z. E. Heer Frans Michem die beter dan wie ook volkomen thuis is in wat er binnen het Bisdom van Gent in de loop van de 18de eeuw qua priesterbenoemingen en -wijdingen voorgevallen is, is De Febure een volslagen onbekende. Is het nodig eraan te herinneren dat telkens geografische of astrologische gegevens verstrekt worden, die aan de aalmoezenier gedikteerd werden door het scheepsvolk. In nog een meerder mate gold deze manier van werken voor wat de redactie van het jaarnaal betrof.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Alleszins één van de Maelcamps schijnt aan de Spaanse spelling van zijn familienaam de voorkeur gegeven te hebben. In het ontvangsbewijs waarop we zullen terugkomen noemt Stephanus — een neef van de gebroeders — zich Maelcampo.
Ik weet niet of een der Maelcamps zich ooit heeft laten portretteren. Wel werd op het einde van de 18de eeuw van de kleinzoon van Jacques Fortunat, Charles Boromé, een kinderportret gemaakt, waarschijnlijk door Anne-Marie van Reysschoot. Het wordt bewaard in het Kapelletje Schreiboorn. In Gent wonen geen Maelcamps meer, wel een paar in Brussel. Doch wat ons meer interesseert is dat die eraan houden te Gent begraven te worden. Inderdaad treft men op het Campo Santo te St.-Amandsberg twee familiegraven aan waarin sedert anderhalve eeuw Maelcamps en aanverwanten bijgezet werden. In het ene graf (Sectie B 108) liggen naast twee ongenoemden Etienne Edouard (1852); Marie Désiré (1856); Francisca Catharina Maronex (1857); Baron Etienne J. E. (1870). In het tweede graf (Sectie B 107) rusten Victor Maelcamp d'Opstaal (1878; uit Luik); Gérard (1883; uit Luik); Etienne M. d'Obstaal (1919); Maria Wells (947; uit Brussel); Messire M. d'Obstaal (1979; uit Brussel). Deze informatie bezorgde mij de heer M. Buyle.
- (2) Burggraaf Charles-Philippe de Patin (Carolus Philippus Burg-graave van Pattyn, Heere van Langemark, Burg-coutre, etc.) werd te Ieper geboren op 19 april 1687; hij overleed te Gent op 17/18 juli 1773. Hij speelde niet alleen een belangrijke rol bij de oprichting van de *Compagnie d'Ostende*; hij publiceerde bovendien een merkwaardig boek "Mare liberum", Mechelen 1726, waarin hij zoals de titel het klaar en duidelijk laat verstaan, de vrijheid van de zeevaart verdedigt. Reeds het volgend jaar verscheen van de studie een Nederl. vertaling "Carel den VI voorspoedig regnerende... de Vrij zee bevaeringe uyt de wet der Natuur der volckeren en der borgers bevestigd, herstelt en herlevend." Nog in hetzelfde jaar 1727 liet de auteur een Franse vertaling van zijn werk verschijnen : "Le Commerce maritime fondé sur le droit de la Nature et des gens sur

l'Autorité des Lois..." In "ons" gedenkwaardig jaar 1721 werd hij tot Raedts-Heer van den Grooten Raed benoemd. In 1729 – even na de uitgave van zijn Frans boek – tot Lid van den Geheymen Raed. In 1733 tot Regent in den Oppersten Raed der Nederlanden (Wenen). Uiteindelijk volgde hij op 20 sept. 1741 Mijnheer Frederic Carolus Hubertus Varendonck "door opene brieven" op als *President van den Raed van Vlaenderen*. Zoals gezegd overleed hij in 1773, nauwelijks een jaar na de beëindiging van *hoog* ambt.

- (3) Behalve M. De Febure waren uit Gent afkomstig : de kooplieden L. Fr. Peterbroeck en Pieter Stevens; de 4de stuurman; de 2 trompetters en de "timpalist" (paukenslager); de kuiper-boetelier; de kuiper-boeteliërsmaat; de Kaafsmidsmaat; 2 matrozen en een van de 5 scheepsjongens.

BRONNEN EN LITERATUUR

- Directorium Ad recitandas Horas... M. DCC. XXI. Anoniem (Michael De Febure) U.B.G. R. 1849.
Journaal van de St. Pieter door Michael De Febure. U.B.G. Res. 299
H. Huisman, La Belgique commerciale sous l'Empereur Charles VI. La Compagnie d'Ostende, Bruxelles, 1902
N. Laude, La Compagnie d'Ostende et son activité commerciale en Bengale (1725-1730), Bruxelles, 1944
J. A. van Houtte, Economische en Sociale ontwikkeling van het Zuiden 1609-1748, in *Algemene Gesch. der Nederl.*, deel VII, Utrecht, 1954
G. L. Gertler, Grandeur et décadence de la Compagnie d'Ostende, in *Les Cahiers Léopoldiens*, 1962, Série II, n° 13
M. Daem, *Votiefschilderijen en Mirakelboek van Kappeltje Schreiboorn te Gent*, Gent, 1975
H. Coppejans-Desmedt, *Bijdrage tot de Studie van de gegoede burgers te Gent in de 18de eeuw*, Brussel, 1952
A. de Burbure, *L'armement gantois des Frères Moelcamp (sic) au XVIIIe siècle*, etc., in *La métropole*, 30-12-1959
Baron Guy Maelcamp d'Obstaele, informatie van genealogische aard, mij belangloos verstrekt
C. P. Patin, in *Biographie Nationale*, XVI, 690-694

BIOGRAFIE BIJ HET ARTIKEL "DE GENTSE POMPIERS REDDEN DE BELGISCHE ONAFHANKELIJKHEID"

- (A) Jozeph Jean Van Crombrughe, geboren op 23 sep 1770 te Gent. Na studies in de rechten te Leuven wordt hij lid van de Staten-Generaal onder Willem I. In 1825 liberaal burgemeester van Gent. Blijft tijdens en na de revolutie een trouwe aanhanger van Oranje. Op 4 februari afgezet wordt hij in 1840 terug herkozen als burgemeester in onze stad en blijft het tot zijn overlijden op 10 maart 1842.